

мъдрият не мърда никъде и че удоволствието да се върнеш струва баснословно. А после тръгваме и всичко е ОК, и всичко е за по-добро и напразно.

.....

А сега какво ще стане

с *мое* пътуване?

Твърде прилежно съм го изучавал, без да узная нищо за това. Нещо непредвидено е единствената надежда. Но ми казват, че е глупост да си го казваме.³

Можем да подготвим всичко, за да посрещнем пътуването на живота, на всеки ден, на всеки час, със съответните срещи. И все пак, още преди да узнаем как ще мине, можем да признаем пред себе си: „Всичко е за по-добро и напразно“. Колкото и да сме несъзнаващи или разсеяни, имаме предчувствието за измерението на нашето очакване и сме уверени предварително, че всички наши приготовления няма да послужат за целта, няма да бъдат в състояние да ни осигурят това, което очакваме, да изпълнят очакването, с което се събуждаме сутрин или с което започваме пътуването. Опитът, който вече преживяхме, ни научи на това. В такъв случай разбираме колко е вярно това, че „нещо непредвидено е единствената надежда“: трябва да се случи нещо, което не е включено в нашите планове, което надвишава нашите приготовления, нашите проекции. „Само това, което ни идва отвън, даром, изненадващо, като подарък на случайността, без да сме го търсили, е чиста радост. Успоредно с това, реалното благо може само да дойде отвън, никога от нашето усилие. Не можем в никакъв случай да изфабрикуваме нещо, което да е по-добро от нас.“⁴

Че това непредвидено може да се случи, представлява кулминацията на човешкото очакване. „Но ми казват, / че е глупост да си го казваме“, заключава Монтале. Ако, от една страна, той претендира за това непредвидено – като „единствената надежда“, - от друга, отрича неговата възможност. „Мъдреците“ заявяват, наистина, че е детска работа, само за наивни хора, за добряци това да мислиш, че онова непредвидено може реално да се случи. И върху нас много пъти чувстваме хватката на това изкушение и се съгласяваме: „Да, глупост е да си го казваме“. Но вярно ли е? Ако предизвикаме фразата, подчинявайки разума на опита, си даваме сметка, че единствената истинска глупост е да заставяме реалното в тесния хоризонт на нашето „вече узнато“, да мислим вече, че знаем всичко, диктувайки границите на възможното, и следователно, да не очакваме нищо.

„Имам чувството – слага в устата на изтерзания главен герой на своя последен роман Мишел Уелбек, - че дори когато се потапяш в истинската нощ, полярната нощ, онази, която трае шест месеца без прекъсване, остава понятието или споменът за слънце. Аз бях навлязъл в *безкрайна нощ*, и все пак оставаше, някъде дълбоко в мен оставаше нещо, доста по-малко от надежда, да кажем, една несигурност. Може също така да се каже, че дори когато самите вие сте загубили партията, когато сте изиграли последната си карта, у някои хора не изчезва [...] мисълта, че *нещо горе на небето* ще вземе нещата в ръце, [...] и това, въпреки че никога не сте усетили, в нито един момент от живота си, намесата, нито дори присъствието на някакво божество, въпреки че осъзнавате, че не заслужавате особената намеса на благосклонно божество; въпреки че си давате сметка, имайки предвид натрупаните грешки и заблуждения, от които се състои животът ви, че го заслужавате по-малко от всекиго друг.“⁵

Единствената истинска глупост е да отричаме възможността на събитието. Джусани говори в тази връзка за същинско „престъпление срещу върховната категория на разума,

³ E. Montale, «Prima del viaggio», in Id., *Tutte le poesie*, op.cit., p. 390; превод наш.

⁴ S. Weil, *L'ombra e la grazia*, Bompiani, Milano 2002, p. 85; превод наш.

⁵ Мишел Уелбек, *Серотонин*, Факел експрес, София 2019, прев. Александра Велева, с. 282-283.

категорията на възможността“.⁶ Въпреки че скептичната изглежда най-разумната позиция, всъщност става дума за престъпление срещу разума. Никои не може да твърди – разбира се, че това би било глупаво, - че знае всичко, че властва над всичко, че може да предвиди всичко, което може да стане, така че да изключи възможността непредвиденото, за което говори Монтале, да се случи. Категорията на възможността принадлежи на природата на разума. Затова единствената наистина разумна позиция е да оставим отворена възможността. Не само в началото, а винаги, сега, във всеки момент от житието.

Да оставим отворена възможността да се случи нещо, което надвишава нашите способности за предвиждане, не е да се откажем от разума, а да живеем докрай разума според неговата природа и неговия изначален устрем: широко отворен прозорец към реалността, а не мярка. Предварителният скептицизъм към всичко, което надвишава нашата мярка, е блокиране на разума, не негова кулминация, и ни засяга повече, отколкото мислим, влиза вътре в нас почти без да го забележим.⁷

Един млад приятел ми пише: „Бих искал да ти разкажа накратко как преживях този последен период, след като прочетох въпроса на тези Упражнения: „Има ли надежда?“. Песента, която най-добре описва тези месеци, е „Да обичам още“ на Киефо: „Но каква горчивина, любов моя, / да виждам нещата, както виждам аз“. Откривам, че нямам същата свежест, която имах в първите си години от университета, нямам същото простодушие в погледа: скептицизмът, който обзема света, обзема и мен. Оказвам се много пъти с голямо съпротивление да кажа, че Бог е Този, Който ми дава нещата, и че те са дар. Гледам някой прекрасен пейзаж и виждам в мен тънко подозрение относно опита от съответствие, който преживявам пред тази красота. Това е подозрение, от което ме боли, предизвиква ми голяма тъга: каква *горчивина* да виждам нещата по този начин! Нося тази горчивина, защото аз съм бил свидетел и главно действащо лице на друг начин да се гледа на реалността: музиката, която уча, небето, морето, планините, дърветата, всичко беше признато за знак на Някого, на Когото съм любимец, Който ме утвърждава като уникално, изключително и неповторимо същество в цялата Вселена. Същия този скептицизъм го преживявам, с безкрайна болка, и спрямо Христос, спрямо Този, Когото все пак разпознах като присъстващ в тази компания. Песента продължава: „Стига само да станем отново деца и да помним,... / [...] че всичко е дадено, / че всичко е ново и освободено“. Това аз го преживях в първите си години опит с „CLU“ [студентите от „Comunione e Liberazione“] и наистина беше рай на Земята“. След това пита: „Има ли надежда аз да мога отново да бъда като дете, да гледам както преди? Възможно ли е да се превъзпита този поглед, който се е покварил?“.

Има скептицизъм, който ни обзема, и с него подозрение, което съсипва всяка наченка на красота, която се покаже на пътя ни.⁸ Сянката, която това подозрение проектира върху всичко красиво, което се появява пред нашите очи, е като проклетие. И от недрата на тъгата, която произтича от това, възниква въпросът: „Има ли надежда аз да мога отново да бъда като дете, да гледам на нещата както преди? Възможно ли е да се превъзпита този поглед, който се е покварил?“. Това е същият въпрос на стария книжник Никодим, законник: „Но мога ли да се родя отново, бидейки стар?“.⁹ Каква благодат да можем да го повтаряме нериторично – като един от много цитати, сякаш за да покрием нашата бедност с шепа култура, - като го

⁶ L. Giussani, *All'origine della pretesa cristiana*, Rizzoli, Milano 2011, p. 36; превод наш.

⁷ Василий Гросман отбелязва чрез думите на един герой от своя велик роман: „Започвам да си мисля, че от хората тук нищо не остава, само бдителност“ (Василий Гросман, *Живот и съдба*, Факел експрес, Издателска къща Жанет 45, 2009, прев. Здравка Петрова, с. 348).

⁸ Даниелу подчертава: „Това е човешката драма на днешния човек. Днес живеем във вселената на мнителността, в свят, в който сме претърпели толкова измами, че не вярваме вече в истинската дума, и такъв свят е страшен“ (J. Daniélou, *La cultura tradita dagli intellettuali*, Rusconi, Milano 1974, pp. 28-29; превод наш).

⁹ „Как може човек, бидейки стар, да се роди? Нима може втори път да влезе в утробата на майка си и да се роди?“ (Иоан. 3:4).

издебваме, докато блика от дъното на душата ни в цялата своя истина! „Но можем ли да се родим отново, бидейки стари?“

Откриваме често в нас липса на готовност, на отваряне към възможността, една лекота да затваряме, да залостваме вратата на това, което се случва. Една студентка пише: „В месеците, които предшестваха втората вълна, колко много изхвърлени моменти! Струваше ми се, че нищо няма общо с мен. После, през месец ноември, се случиха много неща, които създадоха пробив. Преди всичко дадох положителна проба за Ковид и след това започна моята изолация от двадесет и пет дни в стаята ми. Парадоксално, това беше моментът, в който най-много се почувствах придружавана, било от скъпи лица, било от нови лица. Именно по време на месеца изолация се въвлякох в организацията на университетските избори и бяха много интензивни дни. Компанията, която ми беше правена през месец ноември, е наистина нещо изключително за мен, още повече ако мисля за особеното обстоятелство, при което всичко се случи. През последните дни карантина беше и моят рожден ден: в условията все още на пълна изолация и отдалеченост от приятели и семейство, имах възможността да видя отново върху себе си една огромна и безвъзмездна любов от страна на всички тези специални лица, които по много креативни начини ме придружиха през целия ден. Чувствам се наистина благодарна и късметлика. Асурменди¹⁰ е срещнал Движението чрез радиото, аз пък бях привлечена, докато бях сама в стаята си чрез обажданията в Zoom и изборите. Нужен ли ми беше Ковид, за да преживявам отново нещата? Наистина няма нищо предвидимо и обикновено в начина, по който Тайната ни настига. В такъв случай фундаменталният въпрос, си казвам, е да помолим да бъдем в готовност. Но точно това понякога ми се струва драматично и колкото повече нищото напада дните ми, толкова по-трудно ми е да го направя“.

Да си дадем сметка за това колко е фундаментално това отваряне, тази готовност, е вече голяма стъпка. Много пъти ни се струва нищо да останем отворени, в готовност, и все пак това е фундаменталният въпрос, дотам че Исус казва: „Блажени бедните духом, защото [само] тяхно е царството небесно“.¹¹ Тоест: необходимо е това, което може да запълни очакването на сърцето, да намери в нас отваряне, готовност да го пуснем, „пукнатината“, през която може да влезе неговата светлина.¹²

Струва ни се невъзможно, казах. А ако се случи? Ако го срещнем? Ако дойде да ни търси? Ако, както написа Мануел Вилас в „Ел Паис“, „падне красотата на небето за всички мъже и жени на тази планета“?¹³ Ако се случи непредвиденото, би била необходима още една последна готовност, лоялност, която е тясно свързана с упражняването на разума и която не е никога по никакъв начин даденост. „Разумен“ указва онзи, който подчинява собствения разум на опита“¹⁴ – това е фраза на Жан Гитон, която няма да престана никога да си повтарям, дотолкова е решаваща, за да живея. Когато се случи нещо непредвидено, всеки проверява – поставя на изпитание – собствената готовност да подчини разума на опита. Тази

¹⁰ Микел Асурменди, баски антрополог и философ, в своята дълга кариера е разглеждал някои от най-неотложните теми на модерното общество, като имиграцията, национализма, джихадизма и обществената стойност на религиозния опит. На своята среща с „Comunione e Liberazione“ той посвети книгата *El abrazo. Hacia una cultura del encuentro / L'Abbraccio. Verso una cultura dell'incontro*, публикувана в Испания от „Editorial Almuzara“ през 2018 г, а в Италия – от „Bur-Rizzoli“ през 2020 г. Вж. тук, с. **.

¹¹ Мат. 5:3.

¹² В тази връзка Луис пише: „Но аз не мога чрез пряко нравствено усилие да си създам нови мотиви. След първите няколко крачки в християнския живот ние разбираме, че всичко, което действително трябва да се направи в нашите души, може да се направи само от Бога [...]. Ние в най-добрия случай Му позволяваме да го прави“ (К. С. Луис, *Обикновено християнство*, Нов човек, София 1991, прев. Кристина Мишева, с. 176).

¹³ М. Вилас, «La poesia», *Ел Паис*, 29 декември 2020 г.

¹⁴ J. Guilton, *Arte nuova di pensare*, Edizioni Paoline, Roma 1981, p. 71; превод наш.

готовност е жест на зрялост, която човекът постига едва след дълъг път, ако няма сърце на дете.¹⁵

Могат да бъдат много ситуациите, в които забелязваме нагласата, която имаме. „Работя като медицинска сестра в операционна и през ноември бях буквално хвърлена в интензивното Ковид отделение. Мислех, че съм на висота, имайки предвид желанието да помагам, което имах. Нищо по-погрешно! Реалността, с която се срещнах, беше с такава грубост, която не успях да понасям, всичко, което бях, и мислех, че съм, всички уверености биваха помитани, когато прекривах прага на това отделение. Започнах да мисля, че няма да се справя, и помолих да ми сменят отделението. Но на въпросите, които нараняват, е необходим отговор, не промяна на обстоятелството, така оставах там. Връщайки се тогава в Ковид отделенията, забелязах, че най-вече имаше много млади колеги, назначени извънредно, които изпитваха удоволствие от работата и страст, която ме удивяваше и съживяваше в мен охотата и желанието да бъде там. Нужен е някой, когото да следваме, който да е изписал ясно на лицето си някаква надежда. Нужен е някой, който да отвори отново хоризонта.“

2. Някои твърдят, че непредвиденото се е случило

„Намерихме Месия.“¹⁶ Това е новината, която прекосява историята: това, което нашето сърце очаква, стана явно, непредвиденото, за което говореше Монтале, се случи, на едно място и в едно време. Тази новина преминава през историята от деня, в който Йоан и Андрей засякоха Исус от Назарет на брега на Йордан преди малко повече от две хиляди години.

Ние, които бяхме застигнати от тази новина, се намираме пред проблема за нейната достоверност: Исус от Назарет наистина ли е Този, Който казва, че е? Наистина ли е Бог, станал човек? Действително, да разгледаме съдържанието на известието. Какво щяло да се случи? Че неизвестният край на нашето очакване, безкрайното, за което нашето сърце жадува, „безграничното“ е станало човек, станало е явно: „Словото стана плът“.¹⁷

Нашите календари са все още настроени според датата на този факт, на това събитие. Ние сме в 2021 г. след Христа. Но не стига чистото вербално предаване на новината, за да я направи достоверна в нашите очи; не може да ни стигне да я открием написана в някоя религиозна или историческа книга и всяка година в календара. По какъв начин съдържанието, което носи, може да се провери? Този, който идва на следващия ден или две хиляди години – едно и също е – след Неговото изчезване от земния хоризонт, „как може да бъде поставен в състояние да си даде сметка дали Той отговаря на истината, която претендира, че е?“¹⁸

Да започнем с това, че понеже се е случило в историята като факт, трябва да може да бъде засечено като факт и днес, за да бъде разпознато като изпълнение на нашето очакване. Трябва да бъдат уважавани оригиналните отличителни белези на християнското благовестие: „Нещо божествено, което стана човек“,¹⁹ човек, Който можеше да се срещне на улицата, едно изцяло човешко присъствие, което имплицира метода на срещата.

¹⁵ Луис отбелязва: „Христос никога не е искал да останем деца по *разум*, напротив, Той ни е казал да бъдем не само „незлюбиви като гълъбите“, но също така и „разумни като змиите“. Той иска сърцето на дете, но ума на възрастен човек“ (К. С. Луис, *Обикновено християнство*, цит. пр, с. 76).

¹⁶ Йоан. 1:41.

¹⁷ Йоан. 1:14.

¹⁸ L. Giussani, *Perché la Chiesa*, Rizzoli, Milano 2014, p. 9; превод наш.

¹⁹ *Пак там*, p. 24; превод наш.

Щом преди две хиляди години е бил един факт това, което изпълнило безкрайния копнеж на човека, днес не могат да бъдат речи или правила; нито може да ни стигне да прочетем разказа за него в книга, колкото и да е значима. Сърцето на човека не се е променило, потребността от пълнота е останала същата и само един факт може да ѝ отговори. Като ваксината за Ковид: трябва да бъде нещо реално, подръка на всички, за да можем да проверим неговата ефикасност. Не е достатъчно да знаем, че е бил открит, всеки ще трябва да може да го види, докосне, да улови неговите положителни ефекти върху себе си.

Този „факт“ отпреди две хиляди години трябва да може, следователно, да бъде засечен от нас днес, както е било за първите, които срещнали Исус. Но как това присъствие може да бъде срещнато от теб и мен, от днешния човек след две хиляди години? Какъв облик има, каква физиономия има? „Исус Христос, онзи Човек отпреди две хиляди години, се крие, става явен под завесата, под вида на една различна човешкост. Срещата, досегът е с една различна човешкост: това е преживяването от една различна човешкост, която ни изненадва, защото съответства на структурните потребности на сърцето повече от всяка модалност на нашата мисъл или на нашата фантазия. Не го очаквахме, никога не сме мечтали за това, беше невъзможно, не е откриваемо другаде.“²⁰

Както се случи на Микел Асурменди, който, докато беше в болницата в тежко състояние, се натъкна на нещо, което носеше в себе си една човешка различност, нов акцент спрямо всичко, което му се беше случило преди това: чу по радиото някакъв журналист, който засвидетелстваше начин на преценка на събитията, различен от този на другите, и го разпозна като най-накрая съответстващ; след като излезе от болницата, срещна друг човек от същата компания, който го погледна по толкова човешки начин, че го накара да изпита едно съвсем уникално съответствие на своя елементарен опит; а после друг, и още един, и видя, че всички тези хора имат един и същ акцент, един и същ поглед, стояха в реалното по различен начин, по-човешки; и това го привличаше, изпълвайки го с възхищение и предизвиквайки го в дъното на душата му.²¹

Това е динамика, която може, дори трябва да се случва и на тези, които са имали вече някаква среща и живеят удобно в опит като християнския; иначе след срещата ще се подхлъзнат към скептицизма на Монтале.

Един млад студент ми пише: „Допреди няколко дни сякаш моят живот беше загубил блясък: започвах да увяхвам. Един ден татко получава служебно обаждане, в което му казват да си направи PCR с превантивна цел след контакт с положителен безсимптомнен клиент. След два дни резултатът е положителен, всички в карантина. Следващата седмица, след като избягахме от опасността, продължавам напред почти по инерция. Дори нямам силата да се чуя с някой приятел, защото и без това за мен в живота въкъщи няма място за това, което ти наричаш „събитие“. След няколко дни, отегчен от това постоянно задържане на повърхността, се опитвам с всичките си сили да се хвърля в нещата за вършене (да помагам на мама въкъщи, да готвя за семейството), за да открия отново някой проблясък на истински живот, но нищо, нещо повече – ограничението ме загробва още повече. Тогава се нахвърлям върху книгите. Минава време, гледам часà, 18.30 е и си спомням, че има среща на студентите с теб. Имам двеминутно колебание: „Ще отида-няма да отида“, и накрая се свързвам. В един момент чувам някой да казва: „След опита от пълнота, преживяна по време на университетските избори, които на всичко отгоре приключиха с неочакван и много удовлетворителен резултат, усетих странно неразположение. Как да преживявам още онзи опит от пълнота сега, когато се върнах към най-всекидневните случки?“. И ти започваш да отговаряш: „Детайлите, които ни оставят странно неразположение, са решаващи...“. Нещо се

²⁰ L. Giussani, *Un avvenimento nella vita dell'uomo*, BUR, Milano 2020, p. 201; превод наш.

²¹ Срв. X. Карон, *Виждаш само това, на което се възхищаваш*, Първи ден от новата година на живот на общността за възрастните и студентите от „Comunione e Liberazione“. Видеовръзка, *clonline.org*, 26 септември 2020 г.

отприщва и през цялата останала част от срещата съм залепен на компютъра, очаквайки други думи, които да ми върнат живота. Затварям Zoom. Връщаме се в „истинския живот“. Вечерям, разтребвам, изтиповам се за малко пред телевизора, всичко изглежда нормално, и все пак, когато си лягам, не мога да спя, мисля пак за това, което ни каза, и слагайки настрана моята гордост, започвам да се моля по толкова човешки начин, че като си помисля за това сега, още ме трогва. На следващия ден не съм вече аз! Откривам отново у себе си едно „абсурдно“ спокойствие и то мистериозно прераства в отношението към семейството ми, готвенето и ученето с невъобразима радост. И като си помисля, че не исках дори да се свържа! Надвиган съм от благодарността. Какво нещо е да се живее така!“.

Ние можем да разпознаем истината на новината, която ни застига, само натъквайки се на събитие с нова човешкост и изпитвайки промяната, което то поражда в нас: едно „абсурдно“ спокойствие“ – прилагателното, с което днешните младежи квалифицират нещо изненадващо голямо, - една „невъобразима радост“, защото човекът не може да си ги даде сам. Става дума, пише Кавасила, за един „нов живот, защото няма нищо общо със стария, по-добър, колкото дори не може да бъде схванато, защото, макар бидейки присъщ на човешката природа, е Божи живот“.²²

3. Непоклатимост на християнския факт

Да видим по-добре природата на този „факт“, който поражда нова човешкост. Всички ние сме потопени в история, която е проводник, малко или много, на новината за християнството, провокирайки различни реакции. Мисля отново за Асурменди. Утвърден антрополог и социолог, той знаел за християнството, познавал неговата доктрина, морал, ценности, но не това негово знание му събудило интереса към християнството, когато бил вече възрастен. Напротив, бил се дистанцирал от години, бил му турил пепел, както се казва. Какво отприщило в него искрата, преди няколко години, така че запалило любопитство и желание да открие отново какво е християнството, поваляйки стената, която предишните познания били изградили? Какво предизвикало неговата настройка, неговата устроеност? Един „факт“, който се показал непоклатим пред неговите обяснения на учен и човек, който той не можал да вкара в категориите, с които до този момент бил гледал на реалността, включително християнството.

Това бил „факт“, който не можел да бъде генерализиран, зачислен към неговата обща настройка, който не можел да бъде обяснен от концептуалната рамка, която използвал, от неговите мисловни схеми. Асурменди не могъл да „генерализира“ – тоест, да отведе, зачислявайки го – към някое от своите понятия, от своите универсални абстракции, както казва Джусани,²³ факта, представен от онази радиопрограма – и после от другите срещи, случили се, след като излязъл от болницата, - именно заради различността, която носел. Неговата различност била такава, че бил завладян от него: бил привлечен от този факт, станало му любопитно, свързал се с него, уловил се, че е залепен. И това вкарало в него ново познание, нов начин да се отнася към всичко, възродило го. Станал повече себе си. Както каза преди малко цитираният приятел: „На следващия ден не бях вече аз!“, тоест бил повече себе си.

Не всичко може да бъде вкарано в затвърдилите се понятия, в схемите, към които сме свикнали да зачисляваме това, което се случва. Има факти, които не се оставят да бъдат редуцирани, които носят в себе си нещо, което оспорва, което пробива, което превъзхожда

²² N. Cabasilas, *La vita in Cristo*, цит. пр., р. 126; превод наш.

²³ „Общият манталитет [...] за преценка клони винаги към генерализиране на детайлите в рамките на някоя универсална абстракция“ (L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo*, Bur, Milano 2019, pp. 90-91; превод наш).

наличната концептуална рамка. Тези „факти“, често сме го казвали, са „личности или моменти на личности“,²⁴ които носят в себе си новост, дълбоко желателна човешка истина, несравнима, която изглежда невъзможна: св. Павел затова говори за „нова твар“. „Да бъдеш нов човек, означава да бъдеш някой, който през целия си живот известява, посредством всичко, което вече присъства в него, Този, Който идва.“²⁵ Онези, които се натъкват и се оставят да ги привлекат тези факти, тези хора, започват да изпитват в себе си същата новост в начина на изживяване на реалността и са първите изненадани от това: „Какво нещо е да се живее така!“.

„Скъпи Хулиан, в последните шест месеца се случи нещо, което беляза дълбоко моят начин да се справям с всичко: нищото, за което толкова говорим, влезе брутално в моя живот. В един най-обикновен юнски ден дойде новината, че приятелят на сестра ми се е самоубил неочаквано. Бяха дни на голяма болка и разтърсване. Останах вкъщи със сестра ми, за да ѝ правя компания. Беше очевидно, че никакъв вид разговор, религиозен и нерелигиозен, не може да ни спаси от драмата, която този факт беше предизвикал в нас, отваряйки рана, която постоянно кървеше: какво издържа за мен днес? Какво означава, сега, че Христос е победил смъртта преди две хиляди години? Какво означава, че смъртта не е последната дума над всичко, най-вече при някого, който я избира? Как животът може да бъде повече живот? Как мога да преживея сега стократното на този свят?“ Всичко, което ѝ е било съобщено, като обещание на християнството, се тресе пред загубата: но вярно ли е всичко това? „А сестра ми? Въобще, има ли надежда? Наложил се да призная, че отведнъж, лека-полека, компанията на някои приятели започна да кара да расте съзнанието, че Христос стана плът за мен, за да мога аз да изпитам близостта и конкретиката на връзката с Него. Изпитах това, което си написал в „Блясъкът в очите“: „Христос е съвременно присъствие. Забелязването на това предполага същото преживяване отпреди две хиляди години [...], тоест досегът с едно присъствие с различна човешкост, което пробужда ново предчувствие за живот, поражда ни, защото съответства като нищо друго на структурната жажда за смисъл и пълноценност, която е в нас. И днес става дума за преживяването на една среща, която [...] „обхваща целия смисъл, [...] всичко желателно, всичко правилно, всичко красиво и всичко приятно“. Христос побеждаваше в мен, във всички мои рани и възражения спрямо онези месеци, със Своята съвременност, която в онези дни минаваше през човешките черти на онези приятели. Неговият поглед пораждаше в мен надеждата, че нищо няма да се загуби от онзи привидно захвърлен живот, от неговото преплитане с този на сестра ми и с моя. Казвам го не защото съм обсебена, а защото това е моят опит: за мен е невъзможно да отделя въпроса „Има ли надежда?“ от Неговата плът, присъстваща тук и сега.“

Новата твар е плод на това събитие. Първоначалното събитие го виждаме да трепти днес в новия субект, което то поражда. Да се върнем още веднъж на думите на Джусани: новата твар има „способност да познава реалното, различна от тази на другите“. Тя „се ражда от присъединяването към едно събитие, от *афектуса* към едно събитие, към което сме привързани, на което казваме „да“. Това събитие е детайл в историята: има универсална претенция, но е особен пункт. Да мисля, изхождайки от едно събитие, означава най-вече да приема, че аз не определям това събитие, а по-скоро съм определян от него. Именно в него изплува това, което реално съм, и светогледът, който имам. Това предизвиква общия манталитет, който за преценка клони винаги към генерализиране на детайлите в рамките на някоя универсална абстракция“.²⁶

Новостта, която събитието вкарва в живота, е също проверката, доказването на истината на първоначалната среща. Наистина, как мога да знам дали детайлът, на който се натъквам, е

²⁴ Л. Джусани, Великденска брошура 1992; пълният текст на Великденската брошура се намира в L. Giussani, *In cammino (1992-1998)*, Bur, Milano 2014, p. 366.

²⁵ P. Evdokimov, *L'amore folle di Dio*, San Paolo, Cinisello Balsamo (Mi) 2015, p. 69; превод наш.

²⁶ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo*, цит. пр., pp. 90-91; превод наш.

събитието на Христос днес? Дали доказва – както в току-що цитираните свидетелства – неговата „универсална претенция“, неговата способност да осветлява всяко обстоятелство или ситуация, дори най-разтърсващата: смъртта.

„Забелязвам все по-удивен, че надеждата има за произход постоянното случване отново на едно непоклатимо и напълно съответстващо на сърцето присъствие. Забелязах, че ми бяха дадени факти, които ме подкрепят и които не мога да отведа до благоразположението или темперамента на някои. В началото на декември един мой много скъп приятел влезе в манастир: пълноценната и влюбена в живота човешкост, която ми засвидетелства, увереността, че е срещнал Бог, и по силата на тази любов, че „вече има всичко“ – толкова, че да може да остави всичко, „за да се не изгуби нищо“, - продължават да бъдат безвъзвратна точка за моите дни. Само с това, че е в манастир, и със самата форма на своя живот ми напомня мощно, че тоталният отговор на очакването на моето сърце съществува и мога да го срещна. Това е огромен паметен момент: влизам в дните и в нещата с гнетящо очакване, което ме кара да изживея диалог с всичко. Но каква връзка има между неговото „напълно завладяно“ присъствие и надеждата? От няколко месеца един приятел откри, че има амиотрофична латерална склероза. В драмата на това обстоятелство не успявам да се отърва от онова изражение, което – постоянно – стига до вечерта и ми казва: „И тази вечер, заради това, което видях и се случи, си лягам доволен и благодарен: Господ изпълнява Своето обещание“. Болестта се влошава все повече, а той е благодарен: какво подкрепя възможността за пълно щастие на неговото сърце дори в това, че не може да направи абсолютно нищо? Аз не виждам това, което вижда, обаче виждам него, който ми е даден. В края на годината предложих на някои младежи, с които споделям опита на скаути, да направим една вечер върху първа глава от „Религиозното чувство“, с желанието да им дам инструмента, който откривам, че е най-много от помощ да живеем, сърцето. Когато в края на декември ги помолих да споделят най-хубавото нещо през годината (и в година на Ковид имаше възможност да чуваме да се говори само за усилие, негативност и болка), една от тях каза: „Всеки път когато се говори, на събрание или при среща с някого, за сърцето, се питам: но аз слушам ли моето сърце? Успявам ли да го следвам? Това е най-ценното откритие от тази година!“. Когато преди няколко седмици затвориха отново училището – аз преподавам, - в първоначалната фрустрация изплува у мен един въпрос: да не би отново да ми се дава случай да се науча да обичам тези ученици, които днес ги има, а утре ги няма? С този въпрос отидох на литургия и се трогнах, когато забелязах, че дори в червената зона, дори при затворено училище Христос продължава да ми се дава. „Сърцето ми е радостно, защото Ти, Христе, живееш“: ето надеждата! Къде живееш? В невъзможното, но реално присъствие на приятеля ми в манастир, в радостното изражение на приятеля ми, който посреща съдбата си в болестта, в Движението, което ме създава, позволявайки ми да забележа всичко това дотам, че да се обзаложа за сърцето на младежи „в плен“ на света. Колко факти виждам всеки ден, които ме карат да преживявам опита на съответствието и ми напомнят, че Христос е жив и е всичко! Само това ме подкрепя. Преди няколко дни, заради жеста на „благотворителност“, в която участвам, занесох пакет на едно семейство. Предложиха ми кафе; имайки пред очите си всички тези факти, реших за първи път да се отбия. В салона, на нужното разстояние, беше цялото семейство. Една от дъщерите ме гледаше мълчаливо и си личеше, че в себе си има въпрос: „Защо си тук? Защо те интересуваме?“. Когато Христос обитава сърцето, реалността – дори външната – се превръща в обитаем дом. Коленопреклонно благодаря на Движението, че е пазител на този по човешки жив и изпълнен с надежда поглед: защото Той е, Който присъства, Който става плът в моя живот.“

За да предизвика манталитета на всички, „фактът“ няма нужда да бъде нещо гръмко. Силата на факта, на онзи детайл не зависи от неговата гръмкост. Може да бъде дори само полъх, но е полъх, в който има една различност, която привлича като магнит. Неговата сила, неговата уникалност се състои в различността, която носи. Асурменди я е засякъл много

добре в журналиста, който говорел по радиото. За да укаже този факт, в един диалог от 1980 г. с Джовани Тестори, Джусани говореше за личности, които са „присъствия“.²⁷

Често сме свидетели на факти като описаните, но нерядко, вместо да ги следваме с простодушие, както направи Асурменди, ги зачисляваме в нашата мисловна система, във вече узнатото. И следователно, не ни казват нищо ново. Можем да принадлежим на християнската история, където личат много от тези факти, и да продължаваме да свеждаме християнството до етика, ритуал или до стереотипи, взети от колективното въображаемо. Ника от тези редукиции не е все пак в състояние да предизвика надежда.

В момента, в който християнството се случва като събитие и бива прието, си даваме сметка за различността, която вкарва в живота. Тези, които са съпричастни към християнството като събитие, свалят маската на всеки негов редуциращ образ. Това се е случило на младата приятелка, която ми пише: „Преди няколко дни се случи нещо, което ми помогна да разбера това, което се е случило в моя живот. Разговарях с майка ми за Коледа и в един момент ми казва шеговито, че тя в крайна сметка иска да вярва, че съществува Дядо Коледа, защото има нужда да мисли, че има една фигура, която да носи надежда, образ, за който да мислиш и за който да кажеш: „Той може всичко, в него полагам надеждата, че всяко нещо ще е наред“. Този коментар на майка ми ми даде да разбера привилегията, на която съм била обект, срещайки Движението. Майка ми е вярваща жена, ходи на литургия всяка неделя, и все пак полага надеждата си в Дядо Коледа, защото за нея е определен, конкретен образ! За мен беше доказателството, че понякога Бог бива свеждан до нещо абстрактно, до идея. А пък аз Бог Го срещам всеки ден, Той присъства и мога да Го разпозная благодарение на принадлежността към една история. Това, че Го открих в срещата с тази особена история, породила в мен надежда“.

Нашето натъкване на непоклатими присъствия ни освобождава от присъдата да се поддадем на образите, взети от манталитета на всички. Само тези присъствия носят в себе си, вкоренена в техните недра, основата на надеждата.

„Има ли надежда?“ Това е въпрос, който ме поставя натясно. Във време като това (уча медицина и санитарната ситуация ме заставя все по-отблизо) можем да отговорим с теоретични фрази само за малко време. В края на деня въпросите отнемат съня и силите. Няма как, трябва да бъде истински отговор, който да издържи на драматичността на дните, иначе теоретичният отговор прави само по-тежко всичко [в края на краищата увеличава nihilизма, добавям аз]. Като се опитвам да отговоря на въпроса: „Има ли надежда при болестта на татко?“, единственото нещо, което ми позволява да отговоря, е да гледам татко. Има ли надежда при тази пандемия? Нещото, което веднага ми идва на ума [изглежда като „полъх“], са ентузиазираниите очи на една приятелка, която в усилието на работата в болницата не дава назад. И така нататък, като пресявам всички ситуации, в които ми е трудно, единственото нещо, което ми позволява да кажа, че има някаква надежда, са някои лица, за които тази надежда я има. Тук обаче драмата се засилва, не се успокоява: като виждам тях, ми идва голямо желание да бъда като тях и да мога да се изправям пред живота със самите техни очи [както се случило на Асурменди, който казвал на себе си: „Как бих искал да гледам на света, както гледа на него този журналист!“], но си давам сметка, че не може да бъде някакво мое усилие, иначе в края на дена бих си легнала само уморена да броя всеки успех или провал [би било като да сведем отново всичко до етика]. Тогава се питам: „Кому е нужно?“. Всеки ден се изненадвам от някого, който живее с истина, който ме привлича и който ме задвижва, защото ме кара да завиждам на неговия начин да гледа на същите неща, от които аз вече съм се отегчила в осем часа сутринта. Тази примамливост в повечето случаи угасва след два часа, но понякога буквално ме поставя на карта.

²⁷ „Аз не успявам да откроя друг показател на надежда, освен умножаването на тези личности, които да са присъствия. Умножаването на тези личности; и една неизбежна симпатия [...] между тези личности“ (L. Giussani - G. Testori, *Il senso della nascita*, Bur, Milano 2013, p. 116; превод наш).

Следователно, се питам: достатъчно ли е да ги следвам? Достатъчно ли е да остана във връзка с тези реални присъствия, които населяват моите дни и от които се чувствам дори само за миг разбрана във всичките ми усилия и драми?“

Отговорът на този въпрос поставя един проблем на свобода. При присъствия, които носят в себе си основата на надеждата, всеки трябва най-вече да реши дали да удовлетвори желанието да бъде като тях и да бъде ли в тяхната компания, или не.

4. Опитът и критериите на сърцето

Но как да разпознаем тези присъствия такива, каквито са, по онова, което носят, по тяхната истинска стойност чак до произхода на тяхната различност? Това е въпрос, който ни засяга и който не беше спестен дори на апостолите. Нещо повече, точно те били първите, които трябвало да се справят с него.

Когато присъствието на Исус започнало да се налага и Неговата слава да се разпространява заради нещата, които казвал и правел, започнали също да циркулират различните интерпретации на Неговия образ, с наплива на онези, които се чувствали накърнени в своята власт, в своя „авторитет“, тоест книжниците, фарисеите, интелектуалците и началниците на народа. Как могли да разберат първите, които Го последвали, че си струва да следваш този Човек, да се обвържеш с Него, да заложиш целия живот на Него?

Как да разпознаем, сред токова подобни човешки лица, *ликът*? Какъв критерий можем да използваме? Би трябвало вече да ни е близко, би трябвало да сме го научили от опита. Единственият адекватен критерий да разпознаем присъствията, които носят адекватен смисъл на живота, е този, с който природата ни проектира в универсалното сравнение с всичко, което срещаме: сърцето, тоест онази съвкупност от очевидности и потребности – за истина, красота, справедливост, щастие, - които изплуват в нас, когато сме ангажирани в това, което изпитваме. „В опита реалността, [...] от която [...] ти си поразен, шокиран (*афектус*), казва Джусани, кара да изскочат навън твоите критерии на сърцето, пробужда ти сърцето, което преди беше объркано и спеше, затова те събужда за теб самия. Там започва твоят път, защото си буден, критичен.“²⁸

Това са обективни и безпогрешни критерии, които действат в нас, дори напук на нас самите, и не ни правят отстъпки. Както драматично документира Павезе. На 14 юли 1950 г., след като получава наградата „Стрега“, пише: „Върнах се от Рим, отдавна. В Рим – възвеличаване. Е, и?“²⁹ Било, все едно се е сбъднало това, което той самият бил отбелязал много години преди това в своя дневник: „Има нещо по-тъжно от това да се провалят собствените идеали: да успеят“.³⁰ По-малко от година преди своята смърт признава: „Колко пъти в тези последни бележки написа *А после?* Започваме да бъдем в клетка, нали?“³¹ На 22 юни 1950 г., при новината за големия успех, действително, бил написал: „Това е блаженство. Несъмнено. Но колко пъти ще му се наслаждавам още? А после?“³² Какво липсвало на неговия толкова успешен в очите на света живот? 17 август 1950 г.: „Нямат значение имената. Дали са несъмнено щастливи имена, случайни имена – ако не тези, други? Излиза, че сега знам кой е моят най-висок триумф – и на този триумф липсва плът, липсва кръв, липсва живот“.³³ Под тежестта на тази липса след десет дни щял да се самоубие!

²⁸ L. Giussani, *Si può (veramente?) vivere così?*, Bur, Milano 2011, p. 83; превод наш.

²⁹ C. Pavese, «14 luglio 1950», in Id., *Il mestiere di vivere*, цит. пр, p. 360; превод наш.

³⁰ C. Pavese, «18 dicembre 1937», *нак там*, p. 66; превод наш.

³¹ C. Pavese, «16 ottobre 1949», *нак там*, p. 340; превод наш.

³² C. Pavese, «22 giugno 1950», *нак там*, p. 360; превод наш.

³³ C. Pavese, «17 agosto 1950», *нак там*, p. 362; превод наш.

Аналогичен опит отбелязва Камю в своите „Бележници“ в деня на големия успех: „17 октомври. Нобел. Странно усещане на униние и тъга“.³⁴

Не можем да избегнем присъщите критерии на сърцето, потребността от смисъл, справедливост, щастие, любов. Можем, донякъде, да ги заставим да мълчат или да ги цензурираме, но не можем да ги изкореним. Те са вътре в опита. Джусани разобличава трудността, която изпитваме, да признаем, че „принципът на преценката относно опита е в самия опит“. Но, подчертава, „ако не е вярно, че принципите, с които да преценяваме собствения опит, са в самия опит, човекът би бил отчужден, защото би трябвало да зависи от нещо различно от себе си, за да преценява себе си“.³⁵ Тези потребности не се пораждат в това, което човек изпитва, „а се пораждат в него при това, което изпитва, в него, ангажиран в това, което изпитва“;³⁶ и преценяват това, което изпитва.

Критерият за преценка трябва да бъде „присъщ на самата изначална структура на личността“: става дума за „обективният критерий, с който природата поставя човека във всеобхватно сравнение, като му дава онова ядро от първоначални потребности, онзи изначален опит, който всички майки *по същия начин* дават на децата си. Само тук, в тази идентичност на върховното съзнание се превъзмогва анархията“;³⁷ субективизма.

Не може да се говори за опит, както понякога сме изкушавани да направим, отъждествявайки го с чистото и просто изпитване на нещо. „Категорията *опит*, използвана от нас, има абсолютно критична стойност“, твърди Джусани. Тя не трябва да се разбира като „сантиментална непосредственост“, а като „мястото, където досегът с реалността провокира присъщите потребности на сърцето на човека, развивайки търсенето на отговор на провокациите, наложени от реалността“. Оттук и следствието: „*Опитът* е, значи, сферата, в която личността е призвана да провери дали фактът Христос – истинската, голяма работна хипотеза – е способен да отговори на предизвиканите въпроси, с автентичност и завършеност, в разглеждането на факторите, които всички други предложения нямат“. И веднага след това добавя: „Затова *СЛ* има отношение единствено като воля да преоткрием и да живеем по по-автентичен начин факта, че християнската вяра, така, както се е задържала в рамките на ортодоксалността, отговаря по-добре от всяко друго предложение на дълбоките потребности на човека“.³⁸

Точно затова истинското бедствие днес е отслабването на съзнанието за тези потребности, затъмняването на осъзнаването на собствената идентичност. Наистина, Христос дойде да отговори на хора, не на „същества, безчувствени като роботи“. Както пише – вече цитирах фразата – Райнхолд Нибур: „Нищо не е толкова невероятно, колкото отговора на въпрос, който не се задава“. Ето, значи, „единственото намерение на *СЛ*“: това да „засвидетелства разумността на вярата, вярата като *разумно почитане*, където под „разумно“ се има предвид – според схващанията на св. Тома – преживяването на съответствие между предложението на вярата и структурните потребности на човешкото съзнание“.³⁹

Различността на християнското събитие се състои изцяло в опита, който поражда. Фактът на срещата с Исус провокира в учениците преживяването на несравнимо съответствие: „Намерихме Месия“. Всички други благоприятни събития, които все пак си пожелаваме да се случат в живота, включително успехите, които успяваме да постигнем, не удовлетворяват очакването, не спазват обещанието, те са в крайна сметка източник на дълбоко разочарование. При тях и ние се разпознаваме в реакцията на Павезе: „Е, и?“.

Да се върнем на въпроса. Опитът в истински смисъл, като място на познание и на проверка, не може да бъде отъждествен с едно просто субективно впечатление или с някоя

³⁴ А. Camus, *Taccuini. 1951-1959*, III, Bompiani, Milano 1992, p. 223; превод наш.

³⁵ L. Giussani, *Si può (veramente?) vivere così?*, цит. пр., pp. 83-84; превод наш.

³⁶ *Пак там*, p. 82; превод наш.

³⁷ Луиджи Джусани, *Религиозното чувство*, цит. пр., с. 8, 12-13.

³⁸ Л. Джусани, „Разумното почитане на вярата“, интервю на А. Метали, *30Giorni*, бр. 5, 1988 г., с. 40-41.

³⁹ *Пак там*.

сантиментална реакция. Опитът е „единица на витален акт, резултантна от един троен фактор: а) *Срещата* с един обективен факт, [...] независещ от личността, която опитът извършва [...]. б) Силата да доловим адекватно смисъла на тази среща [...]. в) *Съзнанието за съответствието* между смисъла на Факта, на който се натъкваме, и смисъла на собственото съществуване [...]. Именно съзнанието за това съответствие прави проверка на онова себеизрастване, съществено за явлението „опит“. Затова в един истински опит са неизбежно ангажирани „самосъзнанието и критичната способност на човека“.⁴⁰

Това е, което по друг начин казва пророк Исаия: „О, да беше Ти раздрал небесата и слязъл!“, тоест ако непредвиденото се случи, ако Бог отговори наистина на нашето очакване, „планините биха се разтопили от лицето Ти“.⁴¹ Знакът за изпълнението на обещанието е потрепването, контраударът, провокиран от събитието. Това е, което се случило на Елисавета: веднага щом „чу поздравя Мариин, проигра младенецът в утробата й“.⁴² Това е същото потрепване на Йоан и Андрей, които, след като се натъкнали на Исус и прекарвали с Него целия следобед, казват на всички: „Срещнахме Месията!“.⁴³ Това е потрепването, което изпитал и Асурменди: „Не очаквах да срещна нищо от всичко това в живота си. Беше голяма изненада. Съвсем извън обичайното [...]. Малко по малко навлязох в емоционално състояние на възхищение“.⁴⁴ Потрепването е знакът за случването отново на това събитие.

Значи, аз мога да разпозная божественото, присъстващо в някои присъствия, както Елисавета разпознала Исус в утробата на Мария, по съответствието на сърцето, на моята човешкост, което изпитвам при срещата с тях и което се проявява в „потрепването“. А проверката на тази среща е в нейната способност да ме въведе в целокупността на реалното, да ме кара да се справям с всяка ситуация, да предизвиквам всяко обстоятелство. „[Христос], при Своето идване, донесе със Себе си всяка новост, донесе цялата новост, донасяйки Себе си“⁴⁴ – казва св. Иринеи, - донесе новостта на всяко нещо. Какво ли преживяване са имали онези ранни християни, че да стигнат дотам да опишат Христос по този начин!

Случвало се е и продължава да се случва. Случило се през изминалите месеци на управителя на един бар в сърцето на университетската зона, посещаван предимно от студенти.

„Ние от CLU сме сред малцината, които продължават да ходят в университета в малкото отворени учебни зали. Всяка сутрин прием кафе в един и същи бар и станах приятел с барманите. В петък сутринта братовчед ми влезе последен и попита бармана, който работи в този бар от 1982 г., как е положението и той му отговори: „Виж, работата не върви, обаче, за щастие, ви има вас; аз знам, че вие сте от CL, личи си веднага, защото сте като онези отпреди тридесет години, тоест сте единствените, които дават дихание на университетската зона“. Как е възможно, се запитах, да е разбрал, че сме от CL, и да признае, че е същото нещо отпреди тридесет години? Но най-вече, как е възможно ние, сред които съм и аз, да бъдем определяни като единствените, които дават дихание на университетската зона? Причината не е в някоя наша или моя способност. Не, въпросът е, че имах среща, която гравира, която беляза за постоянно сърцето ми, дотам да направи различен моя начин да гледам на същата реалност като на всички: затова няма нужда да правя изумителни неща, достатъчно е просто да бъда себе си. Затова у мен нарасна съзнанието, упованието, че в крайна сметка или Го има Христос, или *nada*, нищо! И е така, защото в моя опит са се случили много факти, които се превърнаха все повече в „шепи лепило“, които ме привързаха и ме привързват към тази

⁴⁰ L. Giussani, *Il rischio educativo*, Rizzoli, Milano 2014, pp. 130-131; превод наш.

⁴¹ Ис. 64:1 (В следващия стих се казва: „От Твоето лице биха трепнали народите“. Б. пр.).

⁴² Лук. 1:41 (В италианския текст на Свещеното Писание вместо „проигра“ се използва думата „потрепна“. Б. пр.).

⁴³ „Прегръдката“, транскрипция на телевизионното интервю с Микел Асурменди, направено от Фернандо де Аро за Meeting 2020, в Х. Карон, *Виждаш само това, на което се възхищаваш*, цит. пр., с. 15.

⁴⁴ «*Omnem novitatem attulit, semetipsum afferens*» (Sant'Ireneo, *Adversus Haereses*, IV, с. 34, n. 1. *Adversus haereses*, IV, с. 34, n.1: PG 7 pars prior, 1083; превод наш).

компания, дотам че казвам: „Далеч от Него, къде ще стигна?“. Аз живея в това време и пред даденостите не се отчайвам поради опита, който преживявам: това е разпростиране на моята вяра и върху бъдещето. Оръжието, с което аз се боря в моето всекидневие с предизвикателството, което ситуацията ми отправя, е упованието, вярата. Имайки тази увереност, без да правя нищо особено, но бидейки себе си, нося нещо повече спрямо себе си. Едва сега живея настоящето с надежда.“

За бармана било лесно да разпознае една различност в тези младежи, по диханието, което носели в неговия живот.